

Investigating the role of public libraries in student research - a case study (historical research)

Muslim Mirzavand*

Doctorate student of Islamic History of Lorestan University - Secretary of History of Alvar Garmsiri region. Khuzestan Iran

(Received: 5 February, 2023; Accepted: 7 February, 2022)

Abstract

The course of history is closely related to library resources due to the need for study resources and its own methods and rules. In order to conduct research, the student should refer to public libraries with a lot of references and historical, literary, geographical books, documents, archival documents, publications and other historical written resources available in the libraries, and in order to reconstruct the events. History collects raw materials, research data and historical evidence. On the other hand, the history teacher, by supervising and guiding students' research, teaches students how to collect information from sources and how to extract and use them. . The purpose of the upcoming research, which was carried out in a descriptive-analytical method, is to show that the research use of the environment of public or school libraries; It provides the field of extensive historical research among students. In addition to presenting research findings, this research can be an introduction for more qualitative and historical research in this field.

Keywords: Public Libraries, Student Research, History

* Corresponding Author, Email: mmirzavand44@gmail.com

DOR: [20.1001.1.28211014.1401.3.3.3.5](https://doi.org/10.1001.1.28211014.1401.3.3.3.5)

بررسی نقش کتابخانه های عمومی در پژوهش های دانش آموزی - مطالعه موردی (تحقیقات تاریخی)

مسلم میرزاوند*

دانشجوی دکتری تاریخ اسلام دانشگاه لرستان - دبیر تاریخ منطقه الوار گرمسیری. خوزستان. ایران.

(تاریخ دریافت: 16 بهمن ۱۴۰۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۸ بهمن ۱۴۰۱)

چکیده

درس تاریخ به واسطه نیاز به منابع مطالعاتی و روش و قواعد خاص خود، ارتباط نزدیکی با منابع کتابخانه‌ای دارد. دانش‌آموز جهت انجام تحقیقات با مراجعه به کتابخانه‌های عمومی با انبوهی از مراجع و کتاب‌های تاریخی، ادبی، جغرافیایی، اسناد، مدارک آرشیوی، نشریات و دیگر منابع مکتوب تاریخی که در کتابخانه‌ها موجود است، آشنا و در راستای بازسازی رویدادهای تاریخی مواد خام، داده‌های تحقیقی و شواهد تاریخی را گردآوری می‌کند. از سویی دیگر معلم تاریخ، با نظارت و راهنمایی از تحقیقات دانش‌آموزان، روش گردآوری اطلاعات از منابع و چگونگی فیش‌برداری و استفاده از آنها را به فراگیران آموزش می‌دهند. هدف از تحقیق پیش رو که به روش توصیفی - تحلیلی صورت گرفته این است تا نشان دهد که استفاده پژوهشی از محیط کتابخانه‌های عمومی یا مدرسه‌ای؛ زمینه تحقیقات تاریخی گسترده را در بین دانش‌آموزان فراهم می‌سازد. تحقیق حاضر علاوه بر ارائه یافته‌های پژوهش، می‌تواند مقدمه‌ای برای تحقیقات کیفی و تاریخی بیشتر در این زمینه باشد.

واژگان کلیدی: کتابخانه‌های عمومی، تاریخ، پژوهش دانش‌آموزی

مقدمه

در نظام فرآیند یاددهی-یادگیری، معلم با توجه به هدف های آموزشی، محتوای تدریس، امکانات موجود، زمان، مکان و... مناسب ترین شیوه را برای یک تدریس مطلوب آموزش محور انتخاب می کند. گاه نیز از طریق مشاهده و یا تجربه، انتقال و فراگیری مطالب یک درس آموزش داده می شود. شاید در فرآیند یاددهی و یادگیری مراکز کتابخانه های عمومی از مهمترین محیط های مطالعه و پژوهش علمی و بلکه یادگیری باشند. از این رو بیشتر پژوهشگران قبل از آغاز به انجام پژوهش و یا هنگامی که به مطالعه موضوع مورد نظر پژوهش می پردازند؛ در جهت استفاده از کتابخانه ها عمومی یا دانشگاهی به آنها مراجعه می کنند. در پاره ای از پژوهش ها، از جمله پژوهش های تاریخی، پژوهشگر تقریباً تمامی اطلاعات خود را به روش مطالعات کتابخانه ای، به دست می آورد. از همین روست که روش کتابخانه ای در تحقیقات تاریخی کاربرد فراوان دارد و گام اول در این روش، آشنایی با نحوه استفاده از کتابخانه و محتویات آن است (ملائتی توانی، ۱۳۸۶: ۱۲۰). و بدین ترتیب پژوهشگر با دسترسی به منابع و تفسیر نهفته آنها خلاء دانش تاریخ را جبران می کند (دلاور، ۱۳۹۲: ۲۳۴) به نظر می رسد کتابخانه های عمومی و دبیران تاریخ در جهت آموزش محتوای کتاب های درسی تاریخ و تحقیقات مرتبط با آن با تعامل و هم افزایی بیشتر می توانند یکدیگر را تقویت کنند. در این رابطه دبیران تاریخ برای آشنایی بیشتر دانش آموزان با منابع و کتاب های تاریخی در مواردی از کتابخانه های عمومی بازدید می نمایند و یا بعضاً کلاس درس دانش آموزان را در این مکان های فرهنگی برگزار می کنند تا هم دانش آموزان با ساختار شکلی و اطلاعات محتوایی و همچنین منابع کتاب های درسی تاریخ آشنایی بهتر و بیشتری پیدا کنند و هم از نزدیک با مزایا و ظرفیت های علمی کتابخانه های عمومی، برای انجام آموزش و یادگیری های پژوهش محور برخوردار شوند. بنابراین کتابخانه های عمومی به عنوان یک مرکز مناسب علمی و فرهنگی بستر لازم برای

انجام پژوهش های دانش آموزی را دارند. حال این پرسش پیش می آید که:

کتابخانه‌های عمومی چه نقشی در انجام پژوهش‌های دانش‌آموزی و به ویژه درس تاریخ دارند؟

مدعای تحقیق بر این پایه استوار است که فضای مطالعاتی، تحقیقاتی و وجود داده و منابع دسته اول و تحقیقی لازم در کتابخانه‌های عمومی زمینه جذب دانش‌آموزان به پژوهش‌های تاریخی را در خود دارد و می‌توان دانش‌آموزان را به پژوهش تاریخی ساده و کوتاه دانش‌آموزی سوق دهند.

کتابخانه‌های عمومی مکانی برای پژوهش و مطالعه تاریخ

در ابتدای تحصیل در دانشگاه در رشته تاریخ با کتابخانه‌های عمومی آشنا و پژوهش تاریخی به روش کتابخانه‌ای انجام می‌دادم. بعد از فارغ‌التحصیلی از دانشگاه که به عنوان دبیر دبیرستانی تاریخ جذب آموزش و پرورش شدم این نیاز را بیشتر احساس کردم به ویژه آن که بخش‌های زیادی از درس‌های دبیرستانی و به طور خاص کتاب‌های تاریخ متوسطه دوم انسانی، بر مبنای ساختار پژوهش محور طراحی شده است. از سویی دیگر کمتر درسی از کتاب‌های تاریخ دانش‌آموزی وجود دارد که نام چند متون کهن ادبی، انواع مراجع و منابع مکتوب تاریخی، کتاب‌های علمی، مذهبی و ... در آن ذکر نشده و یا این که در لابلای متن درس تصاویری از کتاب‌های تاریخی برای دانش‌آموزان ارائه نشده باشد. علاوه بر این؛ انجام پژوهش‌های تاریخی، خود یک روش کتابخانه‌ای است «در روش منبع محور از فراگیران انتظار می‌رود که تاریخ را با کمک مواد و منابع در دسترس مطالعه کنند. یکی از مهمترین مهارت‌هایی که دانش‌آموزان در درس تاریخ بایستی یاد بگیرند مهارت استفاده از منابع است. تاریخ را از طریق منابع به دست می‌آوریم پس خیلی مهم است که روش استفاده از منابع را تدریس کنیم و به عنوان روش برای تدریس تاریخ آن را بپذیریم» (طاهره و غلامعلی احمدی، ۱۳۹۷: ۶۹). بر آن شدم تا حین تدریس برخی از منابع تاریخی معرفی شده در کتاب‌های درسی را تهیه و در کلاس درس دانش‌آموزان را با این آثار مهم، مستند و علمی آشنا سازم. زیرا این آثار تاریخی چگونگی شکل‌گیری ایده‌ها را در جامعه و تحولات حیات اجتماعی را در طول زمان، تفسیر می‌کنند (طیبیان، ۱۳۸۷: ۴). بعد از معرفی چند کتاب معتبر تاریخی و استقبال دانش‌آموزان پی به اهمیت کار و ارزش پژوهش‌های دانش‌آموزی و تجربه محور بردم. مضاف بر آن در چند جا از سند تحول بنیادین آموزش و

پرورش به تنوع بخشی محیط‌های یادگیری و تعامل دانش‌آموزان با کتابخانه‌های عمومی تأکیدی آمده است: چنانکه در: راهکار ۶-۱- ایجاد، توسعه و غنی سازی واحد اطلاعات و منابع آموزش و پرورش در سطح مدرسه (از قبیل کتابخانه، آزمایشگاه و کارگاه، شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات). (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۹). در جایی دیگر از این سند و در فصل چهارم؛ مدرسه در افق چشم انداز ۱۴۰۴ این چنین آمده است: «دارای تعامل اثر بخش با مساجد و دیگر نهادها، مراکز مذهبی و کانون‌های محلی نظیر فرهنگ سرا، کتابخانه‌های عمومی و برخوردار از ارتباط مستمر و موثر با عالمان دینی، صاحب‌نظران و متخصصان.» (همان: ۲۳) و در ادامه راهکار ۶-۶- «ایجاد شبکه‌ای از محیط‌های یادگیری مانند پژوهش سراها، اردوگاه‌ها، خانه‌های فرهنگ، کتابخانه‌های عمومی، نمایشگاه‌ها و موزه‌های تخصصی علوم و فناوری، مراکز کارآفرینی، ورزشگاه‌ها، و سایر مراکز مشابه و برقراری تعامل اثر بخش مدارس با این محیط‌ها، با رعایت اصل غنی سازی محیط مدرسه با همکاری سایر دستگاه‌ها.» (همان: ۴۰).

در هر حال استقبال دانش‌آموزان از منابع گوناگون تاریخی و غیرتاریخی و تاکید سند بنیادین بر استفاده از ظرفیت کتابخانه‌های عمومی در سطح شهرها و روستاها، توجه من را به برگزاری کلاس درس در محیط کتابخانه‌های عمومی معطوف کرد. لذا بر آن شدم که کلاس درس تاریخ پایه دهم و یازدهم دانش‌آموزان انسانی را به کتابخانه عمومی نزدیک محل تدریس برده و تجربه جدیدی را به روی دانش‌آموزان باز کنم. تا با منابع، کتابخانه‌های عمومی و کتابدار آشنایی تخصصی پیدا کنند. عبدالحسین زرین کوب در کتاب فلسفه تاریخ خود به نام «تاریخ در ترازو» آنجا که فواید و اهمیت تاریخ را با این سوال جواب می‌دهد که تاریخ چه فایده دارد؟! پس از برشمردن چندین مورد از فواید شغلی تاریخ، یکی از آنها را کتابداری بر می‌شمارد (زرین کوب: ۱۳۸۳، ۹). جدا از نگاه شغلی و کسب درآمد شاید از این بابت که یک کارشناس تاریخ جدا از شناخت منابع تاریخی به مرور شناختی از کلیت کتاب‌های کتابخانه بدست می‌آورد و آن را با دانش کتابداری پیوند می‌زند. امری که اهمیت تاریخ و ارتباط آن را با دانش کتابداری و محیط آن نشان می‌دهد. در هر حال حضور در کتابخانه های عمومی این نکته را در پی داشت که هم روش تدریس معلم محور، را به دانش آموز محور تبدیل می‌کرد و هم به دانش آموز کمک می‌کرد تا با مطالعه کتاب‌های تاریخ در کتابخانه‌های عمومی یاد

بگیرند که گزینشی نخواند و قضاوتی در مورد حکومت‌های پیشین نداشته باشند. زیرا «بسیاری از دولت‌ها برای زدودن خاطره نظام‌های سیاسی پیشین و کسب مشروعیت، یا به تحریف تاریخ دست یازیده‌اند یا آن را به شکلی گزینشی روایت کرده‌اند. از سوی دیگر، بیشتر حکومت‌ها برای تبلیغ سیاست‌های خود و کسب محبوبیت، سراغ تاریخ رفته‌اند و آن را دست مایه فعالیت‌های تبلیغاتی خود قرار داده‌اند» (عسکرانی: ۱۶۳، ۱۳۸۹). همچنین از دیگر فواید برگزاری کلاس درس در کتابخانه‌ها دیدن اسناد و مدارکی است که به دانش‌آموز کمک می‌کند «تا از این طریق مطالعات خود را با مشاهده تکمیل و سپس در کلاس درس درباره آن‌ها بحث و گفتگو و حتی انتقاد کنند» (مجد، ۱۳۹۱: ۴۶). باید به این نکته تاکید کرد که در فضای کتابخانه‌های عمومی است که دانش‌آموز خود را در میان آثار و منابع مهم تاریخی می‌بیند و ضمن فرصت یادگیری مستقیم و تنوع در روش‌های آموزش، آشکارا محیطی غیر از فضای مدرسه و آموزش غیر تئوری را تجربه می‌کند. شکل و شمایل بسیاری از آثار کهن و دست اول را از نزدیک می‌بینند، آنها را ورق می‌زنند و کوتاه همانجا مطالبی را مطالعه می‌کنند و یا کتاب مورد علاقه را به امانت می‌گیرند. به صورت مشاهده میدانی برخی از منابع را به خاطر می‌سپارند و به درک و شناخت درستی از مطالعه و خواندن دست پیدا می‌کنند. در این تجربه دانش‌آموز قفسه‌ها مملو از کتاب‌های رده بندی شده موضوعی را از یکدیگر تشخیص می‌دهد و یاد می‌گیرد که کتاب‌های تاریخ در کدام دسته‌ها و رده‌ها قرار می‌گیرند. فلسفه مجزا سازی دسته‌های منابع کتابخانه‌ای را فرا می‌گیرد و شناختی از رده بندی کتابخانه‌ای که به وسیله ملویل دیویی صورت گرفته و یک طرح رده بندی موضوعی است؛ را بدست می‌آورد. در طرح ملویل تمام دانش بشری به ۱۰ رده تقسیم شده است و دانش‌آموز متوجه می‌شود آثاری که برای یک منظور به کار می‌روند، همیشه در کنار هم قرار می‌گیرند. و مجزاسازی این منابع باعث افزایش دسترسی خواهد شد (مجموعه دستورالعمل‌های اداره ی کتابخانه‌های عمومی، ۱۳۹۰: ۸۲). دانش‌آموز با مدتی تمرین و به کمک دبیر خود قادر به نگارش تحقیق‌های دانش‌آموزی کوتاه مبتنی بر مطالعه کتابخانه‌ای می‌شوند و پیش زمینه‌ای از پژوهش‌های علمی و مستند کتابخانه‌ای را می‌فهمد. «افزون بر کتاب درسی تاریخ باید کتاب‌های مهم تاریخ به زبان فارسی را در کتابخانه مدرسه فراهم آورد و دبیر به اقتضای موضوع درس، چند صفحه یا چند فصل آنها را برای مطالعه شاگردان در کتابخانه یا

منزل تعیین کرد» (صدیق: ۱۳۲۹، ۲۴۵). با اسقبال دانش آموزان از محیط کتابخانه ها و انجام تحقیقات دانش - آموزی یکی از کارهای راقم سطور پس از آزمون درس به درس، تهیه کتاب هدایی به دانش آموزان شد. آنگونه که از اداره تبلیغات اسلامی، اداره کتابخانه های عمومی و برخی خیرین کتاب هایی به اقتضای سن و معلومات آنها تهیه می کردم و به عنوان جایزه به دانش آموزی که در امتحانات درس به درس و یا انجام تحقیقات روشمند عملکرد بهتری داشتند، اهدا می کردم. از آن زمان تا به امروز که ۶ سال از معلمی من گذشته است این روش را که در ایجاد انگیزه در میان دانش آموزان موثر است را به کار گرفته ام تا دانش آموزان را به کتابخوانی و نوشتن مقاله های دانش آموزی سوق دهم. در واقع این امر از آن رو بود که: «برای آشنایی مطلوب با تاریخ، مراجعه به منابع مختلف ضروری است و شاگردان دبیرستان با انجام پاره ای تحقیقات ساده تاریخی و مراجعه به آثار غیر درسی، به آگاهی های ژرف تری دست خواهند یافت» (عسکرانی: ۱۳۸۹، ۱۶۰). شاید از این حیث که کلاس درس تاریخ باید در مکان های خاص مانند موزه ها، اماکن تاریخی و کتابخانه های عمومی برگزار شود تا امکان ایجاد فرصت یادگیری و کسب تجربه مستقیم برای دانش آموزان فراهم آید. «یکی از راه های آگاهی از گذشته تاریخی، تعمیق در منابع مکتوب بر جا مانده از گذشته؛ اعم از کتاب یا اسناد است. دانش آموز باید با منابع تاریخنگاری به خوبی آشنا شود و در جستجوی حقایق تاریخی به منابع اصل رجوع کند. معلم باید برای معرفی منابع تاریخی، به جای شیوه سخنرانی، دانش آموزان را به صورت عملی و از نزدیک با منابع آشنا کند و با تشکیل کلاس درس در کتابخانه محیط یادگیری بهتری برای آنان فراهم سازد. همچنین معلم می تواند نحوه گردآوری اطلاعات از منابع و استفاده از فیش را به دانش آموزان آموزش دهد و از آنان بخواهد اطلاعات مورد نیاز برای نگارش نمایش نامه یا مقاله خودشان را جمع آوری کنند و بر اساس اطلاعاتی که گردآورده اند، نمایش نامه یا فیلمنامه خود را بنویسد. نکته مهم در این مرحله از کار حضور حمایت گرایانه معلم و راهنمایی مستمر وی می باشد» (منصوره کریمی قهی، ۱۳۹۸: ۲۸). در واقع اگر فرصت یادگیری از طریق تجربه برای دانش آموزان فراهم شود. «این یادگیری پایدار و برای همیشه در ذهن و اندیشه فرد ماندگار خواهد شد» (همان: ۲۸).

پیشینه شکل‌گیری کتابخانه‌های عمومی در ایران به انقلاب مشروطیت باز می‌گردد که به دنبال آگاهی پس از آن، مردم جامعه شروع به فعالیت‌های فرهنگی از جمله تشکیل انجمن‌ها و انتشار روزنامه‌ها کردند. این گونه فعالیت از عوامل مهم ساخته شدن اولین قرائت خانه‌ها و کتابخانه‌های ملی (عمومی) و در نتیجه کتابخانه‌های عمومی امروزی در اوایل قرن چهاردهم هجری بودند (خدائی، ۱۳۸۸: ۱۸۶). در خصوص توجه و غنای کتابخانه‌های مدرسه‌ای نیز در دوره معاصر و بعد از انقلاب سال ۱۳۵۷ ه. ش با این که در ایران تلاش‌هایی صورت گرفت نتوانست عمومیت و تداوم سراسری آن در کشور را در پی داشته باشد. لذا همان گونه که در جهت آموزش بهتر رشته‌های تجربی و مهارتی آزمایشگاه یا کارگاه‌های تخصصی در مدارس وجود دارند به نظر می‌رسد برای رشته‌های علوم انسانی نیز راه اندازی و تشکیل کتابخانه‌های مکتوب دانش‌آموزی نیاز انکار ناپذیر باشد. از طرفی با رشد روز افزون فناوری تجهیز مدارس به دیسک‌های فشرده منابع مکتوب و غیره ضروری می‌نماید. علاوه بر گردآوری منابع مکتوب در کتابخانه‌ها چه عمومی و چه مدرسه‌ای و از آنجایی که بسیاری از کتابخانه‌های دنیا بخشی از منابع و اسناد را به صورت دیجیتال در اختیار اعضا و کاربران می‌گذارند، پس لازم است تمام مدارس به اینترنت مجهز باشند و در صورت لزوم گاهی اوقات کلاس تاریخ در تارنمای مدرسه تشکیل شود و معلم، دانش‌آموزان را با نحوه دسترسی به سایت‌های معتبر پژوهش و نیز مراکز فرهنگی و کتابخانه‌ها آشنا سازد. همچنین ایجاد بایگانی مجلات رشد تاریخ و یا استفاده از سایر مجلات تخصصی و همچنین استفاده از سایت‌ها و نرم افزارها نیز ضرورت دیگری است که می‌تواند در قفسه‌های کتابخانه‌ی دانش‌آموزی به پژوهش‌های دانش‌آموزی در درس تاریخ کمک کننده باشد. تاسیس و تنوع کتابخانه‌های دانش‌آموزی علاوه بر غنای محتوایی و منابع‌ای از رنج سفر پژوهشگران می‌کاهد لذا از آنجا که به دلیل پایین بودن سطح زندگی، سفر به شهرهای مختلف ایران و مشاهده آثار تاریخی برای تمامی دانش‌آموزان امکان پذیر نیست این قشر می‌توانند مجموعه‌ای از اطلاعات را در اطلس‌های گوناگون و کتاب‌های نقاشی و... تاریخی در کتابخانه‌های عمومی دنبال کنند.

آشنایی با رده بندی موضوعی کتابخانه‌ای

همان طوری که در مباحث پیشین اشاره شد تمام علوم بشری در رده بندی دیویی به ۱۰ رده تقسیم بندی شده است. رده دیوئی صرفاً با اعداد کدگذاری شده (۱۰ رده اصلی ← ۱۰۰ رده فرعی ← ۱۰۰۰ رده جزئی) و به کمک اعداد اعشاری (با هزاران زیر رده موضوعی) گسترش می یابد. در واقع «فلسفه مجزا سازی این دسته از منابع آن است که آثاری که برای یک منظور به کار می روند، همیشه در کنار هم قرار می گیرند. مجزا سازی این منابع باعث افزایش دسترسی خواهد شد. اینک باتوجه به اهمیت موضوع به معرفی موضوعی رده نه (۹۰۰)؛ رده تاریخ و جغرافیا و علوم وابسته به آن به ترتیب قرارگیری منابع گوناگون تاریخی پرداخته می شود.

تاریخ و جغرافیا: ۹۰۹ تاریخ جهان، ۹۱۰ جغرافیای عمومی و سیاحت نامه ها، ۹۱۲ تصاویر سطح زمین و سایر کرات، ۹۱۳ جهان باستان، ۹۱۹-۹۱۳ جغرافیا و سفرنامه در جهان باستان و نیز در قاره ها، کشورها و.. ، ۹۲۹/۹۲۸-۹۲۰/۱ سرگذشتنامه عمومی، نسب شناسی، نشان ها و علائم رسمی، ۹۹۰-۹۳۰ تاریخ عمومی جهان و وقایع تاریخی، ۹۳۱ چین باستان، ۹۳۲ مصر باستان، ۹۳۴ هند باستان، ۹۳۵ بین النهرین و ایران باستان، ۹۴۳ تاریخ آلمان، ۹۴۴ تاریخ فرانسه، ۹۴۵ تاریخ ایتالیا، ۹۴۷ تاریخ روسیه، ۹۴۸ تاریخ سوئد، ۹۵۴ تاریخ هند، ۹۵۵ تاریخ ایران (تاریخ اساطیری ماقبل مادها و مادها؛ هخامنشیان، مقدونی ها، اشکانیان، ساسانیان، تاریخ ایران پس از اسلام، طاهریان، صفاریان، علویان، زیاریان، آل بویه، سامانیان، غزنویان، سلجوقیان، خوارزمشاهیان، مغول، ایلخانیان، آل جلایر، آل مظفر، سربداران، صفویان، افشار، زند، قاجار، پهلوی، تاریخ انقلاب اسلامی - در آخر تاریخ های محلی) را در بر می گیرد. علاوه بر رده موضوعی تاریخ، که در بالا به آن پرداختیم. تقریباً تمامی رده ها با تاریخ ارتباطاتی دارند اما برخی از رده های دیگر مورد استفاده در تحقیقات تاریخی نیز به خاطر اهمیت و ارتباط اطلاعاتی که در اختیار پژوهشگران قرار می دهند به شرح زیر آورده می شود.

رده موضوعی هنر (۷۹۹-۷۰۰): در این رده از رده بندی دیویی شامل معرفی کتاب های هنر، تاریخ هنر، هنرهای زیبا و تزئینی، موسیقی، ورزش، معماری، هنرهای تجسمی و پیکرتراشی (سفال و سرامیک، تاریخ

سکه‌ها، کاشی کاری، سرودهای ملی و ... را در خود جای داده است که به نوبه خود کتاب‌های ارزشمندی را در خود جای داده است.

رده موضوعی ادیان (۲۹۹-۲۰۰): در این رده بندی دیویی به معرفی کتاب مقدس، اساطیر مذهبی، فرقه‌ها و جنبش‌ها، زرتشت، مسیحیت، یهود و از رده ۲۹۷/۰ به دین اسلام که بسیاری از منابع تاریخی دین اسلام مانند سیره‌ها، طبقات، تاریخ ائمه، حادثه کربلا و... را در خود قرار داده است.

شرح فواید و توصیه استفاده از منابع کتابخانه برای دانش‌آموزان

- مزایای آن را برای دانش‌آموزان شرح دهید. برای دانش‌آموزان توضیح دهید چه قدر مهم است که بتوانند برای پیدا کردن مطالب مورد نظر خود در کتابخانه‌ها (کتابخانه‌های عمومی و مدرسه) به جستجو بپردازند. شرح دهید وقتی برای تهیه یک مقاله یا گزارش اطلاعاتی به دست می‌آید، چه قدر می‌تواند در وقت صرفه جویی شود.

- به دانش‌آموزان تمرین‌های مفید بدهید. به دانش‌آموزان تکالیف یا طرح‌هایی بدهید که وادار شوند به دنبال مطالب مرجع خاصی که می‌دانید در کتابخانه‌ها یا مرکز منابع موجودند، بگردند. تکالیف را طوری طراحی کنید که دانش‌آموزان با سیستم فهرست‌بندی یا شاخص‌گذاری موضوعات آشنا شوند.

- دانش‌آموزان را به استفاده گروهی از کتابخانه‌ها تشویق کنید. به دانش‌آموزان تکالیفی بدهید که به صورت گروهی و با استفاده از کتابخانه‌ها انجام گیرند تا آنها با مهارت‌های با ارزش کاوش و بازیابی با کمک یکدیگر آشنا شوند.

- به دانش‌آموزان یادآوری کنید که کتابخانه‌های امروزی فقط جای کتاب نیستند. در آنجا مواد سمعی و بصری، دیسک فشرده و بسته‌های کمک آموزشی کامپیوتر نیز یافت می‌شود.

- به دانش آموزان یاد بدهید منابع مرجع خود را درست ذکر کنند. به آنها یاد بدهید منابع مرجع اطلاعات ارائه شده را، آن گونه که بایسته است، ذکر کنند. شما نیز حتما در موقع تدریس و یا در جزوات خود به طور دقیقی به منابع استفاده شده اشاره کنید.

- دانش آموزان را به استفاده گروهی از کتابخانه ها تشویق کنید. به دانش آموزان تکالیفی بدهید که به صورت گروهی و با استفاده از کتابخانه ها انجام گیرند تا آنها با مهارت های با ارزش کاوش و بازیابی با کمک یکدیگر آشنا شوند.

- دانش آموزان را از فواید استفاده از فهرست مطالب، آگاه کنید. در هنگامی که می خواهید تشخیص بدهید مطالب یک کتاب خاص، به موضوعی که در نظر دارید مربوط می شود یا نه، این کار می تواند بسیار سریع تر از مرور تمام کتاب انجام پذیرد (سالی براون، ۱۳۸۲: ۸۲).

همان طوری که در مطالب پیشین ذکر شد؛ در اسناد بالا دستی وزارت آموزش و پرورش مانند سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به ارتباط کتابخانه های عمومی با سایر مراکز فرهنگی و آموزشی و به ویژه کتابخانه های عمومی اشاره شده است. لذا به نظر می رسد هر یک از این دو باید گام هایی برای تقریب هر چه بشتر به کار ببندند که در زیر موارد و راهکارهای پیشنهادی جهت تعامل این دو به صورت کوتاه جهت روشن شدن بیشتر موضوع ذکر می شود. الف) سهم وزارت آموزش و پرورش به نظر می رسد آموزش و پرورش باید در تکالیف درسی، فعالیتی با عنوان کتابخوانی یا تحقیق در حوزه کتاب و ارجاع دانش آموزان به کتابخانه های عمومی را اجباری کند.

- آموزش و پرورش می تواند طی یک بخشنامه زمینه عضویت تمامی معلمان و دانش آموزان سراسر کشور را در کتابخانه های عمومی فراهم کند.

- آموزش و پرورش در سرفصل کتب درسی ساعتی را به نحوه استفاده از کتابخانه های عمومی، بازدید از این اماکن و مطالعه آزاد اما مرتبط با عناوین درسی را در کتب درسی الزامی کند تا این مسئله برای دانش آموزان نهادینه شود.

- ضرورت دارد از ابتدا دوران تحصیل دانش آموز پایه ابتدایی با کتابخانه های عمومی آشنا شود تا با همین سیاست خانواده ها هم که درگیر امر آموزش کودک هستند، آشنایی بهتری با کتابخانه ها و فرهنگ مطالعه پیدا کنند.

- اختصاص بَن خرید کتاب غیر درسی برای معلمان و دانش آموزان به عنوان یک راهکار افزایش مطالعه که دولت باید شرایط آن را فراهم کند.

- قرائت خانه های کتابخانه های عمومی که در فاصله نزدیک مدارس هستند می توانند در پیشرفت تحصیلی یا قبولی در کنکور تاثیر داشته باشند پس با نگاه و تعامل بیشتر به کتابخانه ها یک تعامل دو سوی ایجاد گردد.

- استقبال از برپایی نمایشگاه کتاب توسط اداره ی کتابخانه های عمومی در داخل مدرسه و تخفیف ویژه به دانش آموزان.

- اختصاص ۳ تا ۵ نمره از ۲۰ نمره مستمر برخی از دروس به ویژه دروس علوم انسانی به فعالیت های پژوهشی و تشویق دانش آموزانی که از کتابخانه های محل زندگی خود و یا منابع اینترنتی جهت پژوهش های مدرسه ای استفاده می نمایند.

- کتاب های درسی به گونه ای طراحی و تدوین شود که دانش آموزان احساس نیاز کرده و به فعالیت های پژوهشی گرایش پیدا کنند.

- استفاده کردن معلم در روش های متنوع تدریس مانند بارش فکری، روش اکتشافی، پرسش و پاسخ، کار تیمی، روش سخنرانی، یادگیری فعال (تعاملی) و... با تکیه بر مطالعات کتابخانه ای و زمینه ایجاد پژوهش توسط دانش آموزان.

- توسعه و تامین منابع مکتوب کتابخانه های مدرسه ای و پژوهش سراها دانش آموزی در آموزش و پرورش. ب) سهم نهاد کتابخانه های عمومی:
- کتابخانه های عمومی با این که بیشتر عرضه کننده محصولات فرهنگی هستند در کنار آن با تبلیغات مهم و اصولی باید زمینه های جذب مخاطب (دانش آموزان) را فراهم سازند.
- خدمات و عضویت رایگان به معلمان و دانش آموزان در کتابخانه های عمومی ارائه گردد.
- معرفی کتابخانه های عمومی و خدمات قابل ارائه به قشر دانش آموز توسط کتابداران با حضور در کلاس های درس و یا مراسمات صبح گاهی مدارس.
- وجود کتابدار متبحر و مجرب با گستره کتاب شناسی گسترده در کتابخانه های عمومی و معرفی منابع مورد نیاز و تخصصی به معلمان و دانش آموزان.
- عملیاتی کردن و پاسخ به موارد بندهای مورد اشاره در متن سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به بحث پژوهش در کتابخانه های مدارس و آموزش و پرورش.
- خرید و تهیه کتاب های درسی و تحقیقاتی مورد نیاز دانش آموزان و معلمان و ارسال لیست فهرست آنها به مدارس نزدیک هر کتابخانه.
- خرید و تهیه کتاب های تاریخی به ویژه آن دسته از فهرست کتاب هایی که به صورت منابع آخر کتاب های درسی دانش آموزان فهرست شده است توسط نهاد کتابخانه های عمومی کشور به عنوان متولی امر مطالعه و خواندن و ارسال آن به کتابخانه های عمومی در سطح کشور.
- تقویت کتابخانه های مدرسه ای و کمک به تشکیل این کتابخانه ها در مدارس به ویژه در نقاط محروم و دور از دسترس کتابخانه ها.

- برگزاری مسابقه کتابخوانی در بین دانش‌آموزان از کتاب‌های درسی مانند تندخوانی، قصه‌خوانی، معما، چیستان، حکایات تاریخی و شعرخوانی و اهدا جوایزی به رسم یاد بود به دانش‌آموزان تا توجه و زمینه تحقیقات دانش‌آموزی فراهم شود.

- تصاویر بناهای تاریخی، نقشه‌های تاریخی و یا نمودار تحولات آنچه بر گذشته تاریخ ایران طی شده در سالن مطالعه کتابخانه‌های عمومی نصب گردد.

نتیجه‌گیری

بی شک کتابخانه‌ها عمومی که باید با عنوان مراکز عصاره فشرده علوم بشری از آن‌ها یاد کرد، مکان علمی بالقوه‌ای برای انجام عملی پژوهش‌های تاریخی به دانش‌آموزان هستند. کتابخانه‌های عمومی به نوعی در دسترس همه افراد جامعه و از آن جمله دانش‌آموزان هستند و آن‌ها می‌توانند پژوهش‌های ساده دانش‌آموزی را با همکاری دبیران خود به انجام برسانند و روش استفاده از منابع را فراگیرند. فضای مطالعاتی و تحقیقاتی کتابخانه‌های عمومی می‌تواند دانش‌آموزان را نه تنها به خواندن کتاب‌های تاریخ، بلکه به مطالعه سایر کتب موجود در کتابخانه‌های عمومی و مدرسه‌ای سوق دهد. از طرفی دانش‌آموز با مراجعه به کتابخانه‌ها ضمن عادت به مطالعه و خواندن، این راه را که برای آشنایی مطلوب با تاریخ، دیدن مراجع و منابع دسته اول مختلف ضرورت دارد را فرا می‌گیرد. دبیر نیز نحوه گردآوری اطلاعات و فیش برداری را به دانش‌آموز آموزش می‌دهد و زمینه کارهای پژوهشی و شوق به پژوهش را در آن‌ها ایجاد می‌کند. دیگر این که یاد سپاری از آثار و منابع تاریخی مشاهده شده در ذهن دانش‌آموزان، می‌تواند در ایجاد انگیزه بیشتر بر یادگیری پایدار در فراگیری درس‌های بعد موثر و پایدار باشد. همچنین؛ انس‌گیری جوانان با محیط کتابخانه‌ها، استفاده از اوقات فراغت، پاسخ به نیازهای فکری دانش‌آموزان، ارتقا سطح فکری و فرهنگی و اجتماعی، بالا بردن سطح مطالعه مفید و ... را به مخاطبان خود و از جمله دانش‌آموزان عرضه نماید.

منابع و مأخذ

- احمدی، طاهره و غلامعلی احمدی (۱۳۹۷)، «آموزش تاریخ ضرورت‌ها و شیوه های نوین»، رشد آموزش تاریخ، دوره بیستم، شماره ۶۹، (۳۱-۲۶).
- بروان سالی، کارولین ارام و فیل ریس (۱۳۸۲)، ۵۰۰ نکته برای معلمان، ترجمه سعید خاکسار، تهران: نشر موزون
- توانی ملا، علیرضا (۱۳۹۵)، درآمدی بر روش پژوهش در تاریخ، تهران، نشر ن
- دائی، محبوبه (۱۳۸۸ تابستان)، «جنبه های تاریخی کتابخانه های عمومی ایران»، پیام کتابخانه. ص ۱۶۹-۱۹۲
- دلاور، علی (۱۳۹۲)، مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، تهران، نشر رشد. چاپ دوازدهم
- زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۸۳)، تاریخ در ترازو، تهران، نشر امیرکبیر.
- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، (۱۳۹۰).
- صدیق، عیسی (۱۳۲۹)، روش نوین در آموزش و پرورش، تهران: نشر شرکت سهامی چاپ کتاب
- طبیبیان، فرزانه (۱۳۸۷)، «راهبرد ادبی در یادگیری تاریخ»، رشد آموزش تاریخ، شماره ۳۰، دوره ی نهم، شماره ی ۳. (ص ۴-۶)
- عسکرانی، محمد رضا (پاییز ۱۳۸۹)، «آسیب شناسی آموزش تاریخ در نظام تعلیم و تربیت ایران؛ بررسی موردی عصر قاجار تا پایان دوره رضاشاه»، مجله مطالعات فرهنگی، پژوهشنامه انجمن ایرانی تاریخ، سال دوم، شماره پنجم.
- کریمی قهی، منصوره (پاییز ۱۳۸۹)، «تجربه های یادگیری در آموزش تاریخ»، رشد آموزش تاریخ، دوره بیست و یکم، شماره یک، (ص ۲۹ تا ۲۴).
- مجد، مصطفی (۱۳۹۱)، آموزش تاریخ رویکردها و چالش‌ها، تهران: نشر رسانش نوین
- مجموعه دستورالعمل‌های اداره‌ی کتابخانه‌های عمومی (۱۳۹۰)، تهران: موسسه انتشارات کتاب نشر
- معافی، محمود (زمستان ۱۳۸۷)، «معلم و احساس شور و شوق در تاریخ»، رشد آموزش تاریخ، شماره ۳۳، دوره ی دهم، شماره ی ۲. (ص ۷-۸).